

'תלמידי חכמים המלמדים הלכות שחיטה, נוטלין שכרן מתרומת הלשכה'... — אף על פי שאסור ליטול שכר על לימוד תורה, כמו שאמרו 'מה אני בהנם אף אתם בהנם' — כיון שזה היה עיסוקם הקבוע, ולא עסקו במלאכה אחרת להתפרנס ממנה, מותר ליטול כדי חיותם ופרנסת ביתם — עפ"י תוס' לעיל קה. ד"ה גזרתי; חידושי הר"ן ורבנו קרשקש וידאל כאן; תשב"ץ ח"א קמה וח"ג יג. — וע"ש (בח"א) כמה תשובות באורך רב על ענין נטילת מילגה מן הציבור עבור לומדי תורה, והובא להלכה ברמ"א יו"ד רמו, כא; באור הלכה רל"א בשם דבר שמואל; אגרות משה יו"ד ח"ב קטז.

(ע"ב) 'לב בית דין מתנה עליהם'... — ע' בענין זה במובא בשבועות יא (חוברת מח).

'הקטורת וכל קרבנות ציבור באין מתרומת הלשכה' — נקטו 'קטורת' בנפרד ולא כללוה עם קרבנות הציבור והלא גם היא קרבן ציבור. ולא עוד, אלא שבירושלמי (יומא ה,א) מצאנו דרשה מיוחדת שהקטורת באה מתרומת הלשכה.

יש לפרש טעמו של דבר: היות וכמות הקטורת שהוכנה לפיטום — שס"ה מנה, כמנין ימות החמה — כמות זו מספקת גם לאחר ר"ח ניסן של שנה הבאה, נמצא לוקחים משקלי הציבור עבור השנה הבאה, ואמנם מותר הקטורת היה נפדה בר"ח ניסן הבא, שהרי אין מביאין אלא מן התרומה החדשה, אך חידוש יש בדבר שמלכתחילה מייחדים מן השקלים גם עבור השנה הבאה. (מקדש דוד לגר"ד רפפורט — לה,א. יש להקשות הרי גם נשאו בכל ר"ח ניסן טלאים מבוקרים, (וכדאיתא בירושלמי שקלים ד,ג ובמפרשים). וצ"ל לאותן שיטות שמועיל ביקור קודם ההקדש, שלא היו מקדישים אותם מלכתחילה. אמנם לאחר שנתחדש שגם קטורת לוקחים, אפשר שה"ה באלו).

יש מי שהסביר באופן אחר ('חונן דעה' לר"ג פרידלנדר, ב"ב תשמ"ח) — יומא, פרק ג'): על פי מש"כ הגרי"ז מבריסק (הלכות כלי המקדש. עפ"י משמעות לשון הרמב"ם בספר המצוות) ששונה הקטורת במהותה משאר קרבנות ציבור, שבאלו — מצוות הציבור להתכפר בהם, וכקרבן של יחיד, שהוא ה'מתכפר' בקרבן. שונה היא הקטורת, שאמנם מצוות הציבור היא שהקטורת תוקטר, אך אין הם נחשבים 'מתכפרים', אלא שמוטלת עליהם מצות הקטרה גרידא. וכיון שמצוות הציבור בקטורת שונה היא ביסודה, לכך מודגשת הקטורת בפני עצמה, שגם היא באה מתרומת הלשכה.

'כדאמר רבא העלה' — עולה ראשונה, הכי נמי הכסף — כסף ראשון' — על האופנים השונים בדרשת ה"א הידיעה [בדברי רבא], המורה על חשיבות או על ראשוניות, או שבאה להדגיש ולמעט, אחת ולא אחרת — ע' במובא בפסחים נח (חוברת קיט) ביומא לד (חוברת קכה).

דף קז

ניכוי 'מעשה ידיה' מדמי המזונות

'פוסקין מזונות לאשת איש... איכא בינייהו גדולה ולא ספקה. אי נמי קטנה וספקה' — כתבו ראשונים: מכאן יש להוכיח כשיטת הרמב"ם (הל' אישות יב,טז) שכשבית דין פוסקין מזונות לאשה שהלך בעלה למדינת הים, אין מחשבין עמה על מעשה ידיה, אלא נותנין לה כל מזונותיה, עד שיבוא הבעל ויתבע את מעשה ידיה — שהרי משמע שלדעת רב (שנפסק כמותו להלכה), בית דין פוסקין מזונות, גם כאשר יש במעשה-ידיה כדי סיפוק מזונותיה.

[וכן כתב הרמב"ם (שם יח,כב) לענין אלמנה התובעת מזונות, אלא שהוסיף: 'אני אומר שאם היו היורשים קטנים, בית דין מחשבין עמה ופוסקין מעשה ידיה כדרך שפוסקין לה מזונות'. וכתב על כך המגיד משנה: 'סברא נכונה היא, וראויה אליו, שבית דין — אביהם של קטנים'.]

וכן כתב הר"ף בתשובותיו (הובא בר"ן כאן). וכן פסק השלחן-ערוך (אה"ע ע,ה). אכן הר"ן תמה על דבריהם 'אף על פי שדעת אבות העולם כך, דברי תימה הם' מה סברא יש בדבר? ואף הראיה מן הסוגיא יש לדחותה, שמדובר שעתה לא ספקה במעשה ידיה, אף על פי שבתחילה, כשיצא, ספקה, ולעולם הפסיקה המדוברת כאן היא רק כנגד הסכום החסר לה לאחר שעבדה. או אפשר שספקה כדי מזונותיה משום שדחקה עצמה והוסיפה בעבודתה יותר מכדי חיובה ('העדפה ע"י הדחק'). ודייק כן מרש"י שכתב 'שמא אמר לה צאי מעשי ידיך למזונותיך וקבלה עליה' ולשם מה צריך את הסכמתה? על כרחנו שאינה מספקת בעבודתה כדי מזונותיה. אך חתם דבריו בלשון זו: 'אלא אף על פי שהדברים מראים כן, אין לנו כח לחלוק על אבות העולם ז"ל'. אמנם, הרא"ש (סוף אות ה) אכן חלק על הרמב"ם, מצד הסברה. וטעמו של דבר שאין ב"ד מתחשבין במעשי ידיה, כתב החזו"ן-איש (אה"ע סח,ג), שאינם חייבין בטורח זה, לברר על כל אשה, אם בת מלאכה היא, ואם מוצאת עבודה וכו', אלא אם כן הבעל עורך תביעותיו לפניהם. וגם, אם יצריכו כל אשה שהלך בעלה, לברר ענינה, פעמים שאין בידה לברר, ותגוע ברעב. הלכך כך היא תקנת מזונות, שאין מגלגלין עמה בספקות. מלבד ביתומים קטנים, שבית הדין הינם 'אביהם של יתומים'. אמנם, גם הרמב"ם מודה שאם ידוע שהרויחה — מנכין לה רוויחה ממזונותיה. עד כאן מהחזו"א.

וגדולה מזו שמענו; אשה הניזונת משל בעלה, ולא עשתה בצמר ובמלאכות שחייבה חכמים, ובאותו הזמן עסקה בהשבחת נכסיה, במסחר וכו' — צידד הרשב"א (בתשובותיו ח"ד קנב. מובאת בב"י אה"ע צה. וע' חלקת מחוקק ע,כב) שאינה חייבת לבעלה כלום, אף לא שכר בטלה עבור הזמן שהיה לה לעשות לבעלה ולא עשתה. לפי שאין האשה כשכיר וכפועל שזמן עבודתו שייך לבעליו, אלא חיוב מעשה ידיה הוא על מלאכות מסוימות בלבד. ואף שבידו לכופה לעבוד, אם לא עבדה, אין לו עליה תביעה ממונית. והוכיח הרשב"א כן מסוגיתנו, מכך שאין בית דין פוסקים על מעשה ידיה ומנכים לה אותם ממזונות. (ב'פסקי דין רבניים' כרך א, עמ' 93 — נפסק על סמך תשובת הרשב"א הו, בנידון אשה שקנתה רהיטים ממשכורתה, והבעל תובעה משום 'מעשה ידים' — שפטורה היא מכל וכל).

ולעצם דברי הר"ן שהוכיח מרש"י שמדובר בדלא ספקה שאם ספקה אין צריכים את הסכמתה לאמירת 'צאי מעשה ידיך במזונותיך' — מבואר, שפשוט לו לר"ן שזכותו של הבעל לומר לה כן בעל כרחה, אלא שחייב להשלים את החסר לה. וכן פסק הרמ"א (אה"ע ט,ד). אמנם הבית-שמואל (שם סק"ד) כתב שהרמב"ם ועוד ראשונים חולקים בדבר, שאין ביד הבעל לומר לאשה 'צאי מעשה ידיך' וכו' ללא הסכמתה. ובחזו"ן-איש (ט,א ב ה) האריך להוכיח שהדבר מוסכם אצל הראשונים כפי שפסק הרמ"א, שיכול הבעל לומר כן. וזה פשוט שאם כבר עשתה, כיון שכבר זכה במה שעשתה, יכול לתת לה את מעשיה בתורת פרעון דמי מזונות, ובוה לא הוצרכו לדון. אלא אף זו — אם אמר לה מלכתחילה 'צאי מעשה ידיך' וכו', ולא עשתה — פטור הוא מן המזונות כנגד הסכום שהיתה צריכה לעשות. (מש"כ שם (בסק"ב) 'ולא מצינו שום חולק' — לא ידעתי להולמו, דהמרדכי (הובא בהג"א כאן) הבין בדעת רש"י שאין יכול לומר לה בעל כרחה, ואף מוכיח כן מפרק 'מציאת האשה').

'מאי דבר אחר... צדקה' — ע' מבואר לעיל מה.

דף קח

'המודר הנאה מחבירו' — שוקל לו את שקלו' — יש להוכיח מכאן (ומעוד מקומות) שהשוקל מחצית השקל עבור חבירו, אינו חייב לזכות עבורו את המטבע, אלא מקיים הלה את מצוותו אף בנתינת חבירו

הרמב"ם (שקלים ד, ה) — ודלא כתלמוד דידן שאלו באים מקדשי בדק הבית.
ועוד סובר הירושלמי שחומת העיר ומגדלותיה באים מבדק הבית. ובוזה הרמב"ם פסק
כתלמודנו. (ע"ע: תוס' קדושין נד: ד"ה תרי; אגרות משה ח"ח עמ' שב שט).

ג. כספים שגבו לבדק הבית וניתותרו — עושים מהן כלי שרת. לב בית דין מתנה עליהם אם הוצרכו הוצרכו
ואם לאו יהיו לכלי שרת.

ד. מותר נסכים (= בירוצי מדות או הפרשי שערים. ע' מנחות ז) — לדעת רבי עקיבא עושים מהם כלי שרת,
וכן מזבח הזהב, [אבל לא מזבח העולה שהוא בנין מחובר לאדמה, ובא מכספי בדק הבית], ולבונה (והגר"א
מוחק לבונה). ולרבי חנינא סגן הכהנים, מותר נסכים לקיץ המזבח.

דף קז

קצו. א. אשת איש שהלך בעלה למדינת הים, האם פוסקים לה מזונות?
ב. האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים ובאה ואמרה מת בעלי / גירשני בעלי — האם גובה מזונות או
כתובה?

א. רב אמר: פוסקים מזונות לאשת איש שהלך בעלה למדינת הים, שהרי משועבד לה. ושמואל אמר: אין
פוסקים (אפילו בשבועה. תוס' עפ"י הגמרא). רב זביד פירש טעמו, מחשש שמא התפיסה צרורות כסף
בצאתו. ורב פפא פירש, שמא אמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך (ואעפ"י שעכשיו אינה מספקת, כבר
קיבלה עליה בתחילה. תוס'). ונפקא מינה בגדולה הראויה להתפסת צרורות שאין מעשי ידיה מספיקים לה,
כגון שאינה בת מלאכה או בשני בצורת (רש"י). ולאידך גיסא נפקא מינה לקטנה המספקת, שאין דרך
להתפיסה צרורות.

וכגון שמספקת לדברים גדולים ולא לדברים קטנים, שעל זה מועילה מחילתה, אבל אם לא
ספקה כלל — ודאי פוסקים לה. (תוס').

בשלשה חדשים הראשונים מודה רב שאין פוסקים לה מזונות, שאין אדם מניח ביתו ריקן.
כששמעו בו שמת לדברי הכל פוסקים לה (ואין לחוש שמא התפיסה צררי, שהריהי צריכה להשבע בסוף,
כשגובה כתובתה, שלא עיכבה משלהם כלום. רש"י). ולדברי רב פפא אפילו עד אחד שהעיד שמת, מתוך
שנישאת על פיו נאמן גם לענין מזונות.

לפרוש התוס' (עד"ה ששמעו) יתכן שאם ידוע שהוא אנוס מלשוב לביתו, מודה שמואל שפוסקים
לה מזונות. ורק בסתמא אמר שמואל, שיש להניח שסידר לה מזונותיה קודם שיצא.

ואם ידוע שמחמתה ברח, משמע שודאי פוסקים לה מזונות (עתד"ה עמד).
וכבר נחלקו תנאים בדבר; רבי ורבי ישמעאל. ורבי יוחנן נקט מסברא כרב. וכן הסיקו להלכה, שפוסקים
מזונות לאשת איש.

כתב הרמב"ם, כשבית דין פוסקים מזונות לאשה שבעלה הלך למדינת הים, אין מחשבים
עמה על מעשה ידיה עד שיבוא הבעל ויתבע מעשה ידיה. אבל באלמנה אין הדין כן, שבת
דין אביהם של יתומים.

כאשר פוסקים לה מזונות, לדברי חנן אינה נשבעת קודם גבייתן. נחלקו עליו בני כהנים גדולים ואמרו
תשבע, וכדלעיל.

בא ממדינת הים ואמר פסקתי לה מזונות קודם שיצאתי — נאמן. בא ואמר 'צאי מעשי ידיך במזונותיך'
— רשאי, (ואם לותה כבר ואכלה ללא פסיקת בית דין, אינו חייב לפרוע לה, שאילולא לוותה היתה דוחקת

עצמה. תוס'). קדמו בית דין ופסקו — מה שפסקו פסקו. היתה קטנה שהשיאוה אחיה או אמה, ולוותה ואכלה ואחר כך מיאנה — אין לה מזונות (אפילו ודאי לא התפיסה צררי ולא אמר לה צאי מעש"י במזונותיך). השרה אותה על ידי שליח קודם שיצא, ומשך השליח את ידו מלפרנסה — ודאי זנים אותה, שהרי מוכח שלא התפיסה צרורות ולא אמר לה צאי מעש"י במזונותיך. (ולענין מזונות בניו ובנותיו, תכשיט לאשתו וצדקה לעניים — ע' לעיל מח).

ב. האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים ובאה ואמרה מת בעלי — רצתה ניוזנת רצתה גובה כתובתה, שמתוך שנאמנת לענין נישואין נאמנת ליטול כתובה. ויכולה להתפרנס לעולם כל זמן שאינה תובעת כתובה. כן כתב רבנו מאיר. ורב האי גאון חולק. (ובא בהגהות אשר"י). אמרה גירשני בעלי מתפרנסת והולכת עד כדי כתובתה. ולפי שמואל אינה נאמנת בזה אלא כששמעו בו שמת, שודאי מגיע לה כתובה [ואעפ"כ אין לה מזונות יותר מכתובתה כדין אלמנה, שהרי לדבריה גרושה היא ולא אלמנה].

דין מזונות היבמה — ביבמות מא.
אמירת 'איני ניוזנית ואיני עושה' — לעיל נח.
דיני בליעת איסור בכלי קוניא — בפסחים ל.

דפים קז — קח

קצח. א. מי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופירנס את אשתו — האם יטול מה שהוציא או שמא איבד מעותיו? ב. המודר הנאה מחברו — האם מותר לפרוע לו את חובו?

א. מי שהלך למדינת הים (לאו דוקא, אלא שדיברו בהווה. רבנו ברוך, במדכ"י) ועמד אחד ופירנס את אשתו (וכבר פסקו לה ב"ד מזונות, שאל"כ ודאי אין כאן כל חיוב. תוס') — חנן אומר: איבד את מעותיו. וכן הסכים ריב"ז, הניח זה מעותיו על קרן הצבי. נחלקו בני כהנים גדולים ואמרו ישבע כמה הוציא ויטול. אמר רבי דוסא בן הרקינוס כדבריהם. [אמר רבי זירא אמר רבה בר ירמיה: הלכה כחנן. להלן קט].

א. לפרש"י, הוא הדין בשאר בעלי חובות. וכן הביאו התוס' להוכיח מהירושלמי. ואולם רבנו תם ורבנו חננאל סוברים דוקא במפרנס את אשתו אמר חנן, לפי שיכולה להתפרנס בדרך אחרת, אבל בשטר חוב מודה חנן שלא איבד מעותיו, שהנאה גמורה היא, כי לא היה יכול להיפטר בשום ענין.

ואף החולקים על רבנו תם מודים בבעל חוב עכו"ם שאינו מתפייס בדברים, שחייב הלווה לשלם מה שפרע עבורו. (עפ"י שו"ת מהרי"ל עח).

ב. נראה שהוא הדין לאב שפירנס את בתו, הניח מעותיו על קרן הצבי. ואמנם בירושלמי נחלקו הדעות בדבר, אך הואיל ולא הוכרעה ההלכה, אין להוציא ממון מהבעל לאב. (מרדכי, מרבנו מאיר).

ב. שנינו בנדרים, המודר הנאה מחברו פורע לו את חובו. רבי אושעיא העמיד משנה זו כחנן, שהפורע חוב של חברו אינו יכול לתבוע מה שנתן. (ולר"ת ור"ח מדובר רק בכגון שזן את אשת חברו, ולא בשאר חובות, כנ"ל). ואילו רבא העמיד אפילו כרבנן ובאופן שלוחה על מנת שלא לפרוע עד שירצה, הלכך לא נתן לו כלום. ואעפ"י שמצילו מן הבושה בכך שפורע את חובו, אין זה אסור במודר הנאה.